

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

AGRICULTURAL UNIVERSITY OF ATHENS

Κοινωνιολογία της Αγροτικής Ανάπτυξης

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη και Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου»

Ενότητα 3: Δημογραφικές
Αλλαγές, Απασχόληση και
Μετανάστες στην Ύπαιθρο (4/4)
1ΔΩ

Διδάσκων: Χαράλαμπος Κασίμης

Τμήμα: Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Μαθησιακοί στόχοι

- Το μάθημα στοχεύει σε μια ολιστική και κριτική προσέγγιση της έννοιας της αγροτικής ανάπτυξης μέσα από τη διδασκαλία βασικών εννοιών και μεθόδων για την κατανόηση μιας κοινωνικά ετερογενούς αγροτικής κοινωνίας. Πλαίσιο αναφοράς αποτελεί η Ελλάδα και οι χώρες της Ε.Ε.

Λέξεις κλειδιά

- Αγροτική κοινωνία, ύπαιθρος, ανάπτυξη, δημογραφία, αγροτική εκμετάλλευση, οικογενειακή γεωργία, φύλο, νέα αγροτικότητα, πολυλειτουργικότητα

Η αστικο-αγροτική αντιστροφή και οι μετανάστες στην ύπαιθρο 1/3

- Τα τελευταία χρόνια η ύπαιθρος γίνεται πεδίο ανάπτυξης και άλλων παραγωγικών, εκτός των γεωργικών, δραστηριοτήτων και υπηρεσιών (βιομηχανία, τουρισμός), οικιστικής επέκτασης και νέων καταναλωτικών συμπεριφορών, που συνδέονται με την αναψυχή αλλά και με την «επιστροφή» στο τόπο καταγωγής.

Η αστικο-αγροτική αντιστροφή και οι μετανάστες στην ύπαιθρο 2/3

- Δημιουργούνται έτσι ανάγκες στις τοπικές αγορές εργασίας που δεν καλύπτονται από το ντόπιο εργατικό δυναμικό, αφενός λόγω των δημογραφικών και διαρθρωτικών παραγόντων που προαναφέρθηκαν και αφετέρου λόγω της κοινωνικής αποστροφής των νέων προς τις χαμηλού κύρους, ανειδίκευτες και χαμηλά αμειβόμενες απασχολήσεις.

Η αστικο-αγροτική αντιστροφή και οι μετανάστες στην ύπαιθρο 3/3

- Τα παραπάνω έχουν συμβάλει στη διαμόρφωση μιας νέας πραγματικότητας, μιας «νέας αγροτικότητας», που έχει προκαλέσει αυξημένες ανάγκες σ' ευέλικτο δυναμικό, «διευκολύνοντας» τη «διείσδυση» των φθηνών εργατικών χεριών των μεταναστών, που φαίνεται να αναλαμβάνουν πλέον ένα πολύπλευρο ρόλο σε μια πολυλειτουργική ύπαιθρο.
- Οι μετανάστες προσφέρουν τις αναγκαίες λύσεις αλλά δημιουργούν παράλληλα και τις δυνατότητες για την ανάπτυξη νέων οικονομικών δραστηριοτήτων στις οποίες φαίνεται να κατευθύνονται τα μέλη του αγροτικού νοικοκυριού αναδιατάσσοντας τους στόχους τους και τις δυνάμεις τους.

Η μετανάστευση προς τη Νότια Ευρώπη 1/5

- Η μαζική είσοδος του ξένου εργατικού δυναμικού στην ελληνική επικράτεια είναι προϊόν των διεθνών εξελίξεων των τελευταίων είκοσι ετών περίπου (παγκοσμιοποίηση, κατάρρευση των καθεστώτων της Κ.Α. Ευρώπης, ένοπλες συρράξεις).
- Στη Νότια Ευρώπη παρατηρείται μια **αντιστροφή της κατεύθυνσης της μετανάστευσης** με αποτέλεσμα οι χώρες αυτές να μετατρέπονται από χώρες αποστολής σε χώρες υποδοχής μεταναστών.

Η μετανάστευση προς τη Νότια Ευρώπη 2/5

- Παράγοντες που συνέβαλαν στην προσέλκυση των μεταναστευτικών ρευμάτων στη Νότια Ευρώπη:
- η οικονομική ανάπτυξη
- η αναδιάρθρωση ορισμένων οικονομικών κλάδων
- ο ανοιχτός χαρακτήρας των παραγωγικών κλάδων (π.χ. τουρισμός, ναυτιλία)
- η εποχικότητα των παραγωγικών κλάδων (τουρισμός, γεωργία)

Η μετανάστευση προς τη Νότια Ευρώπη 3/5

- Στα παραπάνω συνέβαλαν επίσης και τα εύκολα προσπελάσιμα σύνορα και οι μεγάλες ακτογραμμές των χωρών του Νότου
- Το μοντέλο της μετανάστευσης στη Νότια Ευρώπη έχει μερικά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αν συγκριθεί με την μετανάστευση προς τη Δυτική Ευρώπη στις δεκαετίες του 1950 και 1960

Η μετανάστευση προς τη Νότια Ευρώπη 4/5

- Κυριαρχεί ο παράνομος χαρακτήρας της μετανάστευσης
- Υπάρχει πολλαπλότητα και ετερογένεια των εθνοτήτων που συρρέουν στη Νότια Ευρώπη
- Εμφανίζεται ασυμμετρία μεταξύ ανδρών και γυναικών που συνδέεται με την εθνικότητα, τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες στη χώρα προέλευσης και τους τομείς απασχόλησης στις χώρες υποδοχής
- Σημειώνεται διαφοροποίηση της γεωγραφικής και κοινωνικής προέλευσης των μεταναστών
- Η μετανάστευση μετασχηματίζεται σε έναν παράνομο «οικονομικό τομέα» στον οποίο τα άτομα «πουλάνε» και «αγοράζουν» υπηρεσίες που συνδέονται με το «πέρασμά» τους στη Δύση
- Παρουσιάζεται συνύπαρξη της μετανάστευσης με την υψηλή ανεργία και την υποαπασχόληση στις χώρες υποδοχής

Η μετανάστευση προς τη Νότια Ευρώπη 5/5

- Το φαινόμενο αυτό ερμηνεύεται με τη θεωρία της «**τμηματοποίησης της αγοράς εργασίας**». Σε μια τμηματοποιημένη αγορά εργασίας οι μετανάστες καταλαμβάνουν τις πιο επισφαλείς, χαμηλότερα αμειβόμενες, περιθωριακές, υψηλής εκμετάλλευσης, εργασίες
- Οι μετανάστες έρχονται να καλύψουν τα κενά, τις «**τρύπες**», που αφήνει ο ντόπιος πληθυσμός στις αγροτικές αγορές εργασίας. Σημειώνεται ότι αυτές οι «τρύπες» στην αγορά εργασίας είναι κοινωνικά και όχι οικονομικά καθοριζόμενες και ρυθμιζόμενες

Οι μετανάστες στις αγροτικές περιοχές της Νότιας Ευρώπης

- Οι μετανάστες απασχολούνται πιο συχνά σε περιοχές που εξειδικεύονται σε εντατικές καλλιέργειες, υψηλής εποχικότητας και υψηλής ζήτησης σε εργατικά χέρια
- Πρόκειται κυρίως για απασχόληση ανδρών κάτω από αρκετά δύσκολες εργασιακές συνθήκες και περιορισμένη επαφή με το ντόπιο πληθυσμό – 3D jobs (dirty, dangerous, demeaning)
- Στις μειονεκτικές περιοχές οι μετανάστες προσφέρουν στους γερασμένους πληθυσμούς τα εργατικά χέρια που είναι απαραίτητα για την συντήρηση του παραδοσιακού τρόπου ζωής τους

Ο ρόλος των μεταναστών στην ελληνική ύπαιθρο 1/5

- Στη δεκαετία του 1990 εμφανίζονται οι επιπτώσεις από την μείωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργίας λόγω της μείωσης των ιδιωτικών επενδύσεων, της ανορθολογικής διαχείρισης των κοινοτικών πόρων και μιας ανεπαρκούς διαρθρωτικής πολιτικής

Ο ρόλος των μεταναστών στην ελληνική ύπαιθρο 2/5

- Παράλληλα παρατηρείται συνολική μείωση και σοβαρή αναδιάρθρωση του ενεργού αγροτικού πληθυσμού
- Η μείωση της απασχόλησης στην εκμετάλλευση και η στροφή προς την εξω-αγροτική αγορά εργασίας φαίνεται να αποτέλεσε την απάντηση του μη δυναμικού τμήματος του αγροτικού πληθυσμού στο δυσμενές οικονομικό περιβάλλον και στην συμπίεση του αγροτικού εισοδήματος μετά το 1990

Ο ρόλος των μεταναστών στην ελληνική ύπαιθρο 3/5

- Η συνέργεια δημογραφικών, διαρθρωτικών και κοινωνικών παραγόντων οδήγησε σε μια ιδιαίτερα αυξημένη έλλειψη εργατικού δυναμικού στον αγροτικό χώρο και στη γεωργία ειδικότερα στην περασμένη εικοσαετία με σοβαρές συνέπειες στο κόστος παραγωγής και στην ανταγωνιστικότητα της ελληνικής γεωργίας
- Η είσοδος του εργατικού δυναμικού των μεταναστών φαίνεται ότι αποτέλεσε την απάντηση στα οξυμένα αυτά προβλήματα

Ο ρόλος των μεταναστών στην ελληνική ύπαιθρο 4/5

Όμως:

- Η κάλυψη του δημογραφικού, διαρθρωτικού και κοινωνικού «ελλείμματος» στην ελληνική ύπαιθρο δεν είναι προϊόν μιας «αυτόματης» διαδικασίας που εξαντλείται στην ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργατικού δυναμικού

Ο ρόλος των μεταναστών στην ελληνική ύπαιθρο 5/5

- Ο τρόπος με τον οποίο εντάσσεται το ξένο εργατικό δυναμικό στις τοπικές οικονομίες και κοινωνίες αποκτά μια δική του δυναμική με προεκτάσεις που ξεπερνούν την απλή λειτουργία της αγοράς εργασίας
- Η αναπόφευκτη αλληλεπίδραση αυτού του εργατικού δυναμικού με την κοινωνία υποδοχής δημιουργεί όχι μόνο νέες οικονομικές αλλά και νέες δημογραφικές, κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες

Ανακεφαλαιώνοντας 1/2

- Το ποσοστό των μεταναστών στο σύνολο αυτών που απασχολούνται στη γεωργία αντιστοιχούσε το 2001 στο ποσοστό του ντόπιου εργατικού δυναμικού (17% περίπου)
- Οι μετανάστες προσφέρουν περίπου το ένα πέμπτο της συνολικής εργασίας που απορροφά ο αγροτικός τομέας, ενώ στις εντατικές εκμεταλλεύσεις η συνεισφορά τους φθάνει στο ένα τρίτο σχεδόν της συνολικά καταβαλλόμενης εργασίας
- Οι μετανάστες συνεισφέρουν σχεδόν αποκλειστικά τη μισθωτή εργασία που είναι απαραίτητη στην ελληνική γεωργία
- Ο ρόλος τους δεν περιορίζεται στον αγροτικό τομέα. Ιδιαίτερα στις ορεινές περιοχές οι μετανάστες προσφέρουν μια γενικότερη υποστήριξη των γερασμένων νοικοκυριών της υπαίθρου

Ανακεφαλαιώνοντας 2/2

- Οι μετανάστες παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του αγροτικού τομέα και στη διατήρηση της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής των αγροτικών περιοχών
- Συνέβαλαν θετικά στην αποσόβηση μιας κρίσης στην ελληνική ύπαιθρο που συνδέονταν με τα ελλείμματα εργατικού δυναμικού και το κόστος εργασίας
- Οι πιέσεις που συνδέονται με τον Π.Ο.Ε, την αναθεώρηση της ΚΑΠ και τη διεύρυνση της Ε.Ε. μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο το μέλλον των αγροτικών περιοχών ενώ η κρίση φαίνεται να δημιουργεί νέες συνθήκες απασχόλησης τόσο για τους μετανάστες όσο και για τα μέλη της οικογένειας οδηγώντας σε ένα νέο καταμερισμό της εργασίας εντός και εκτός της εκμετάλλευσης

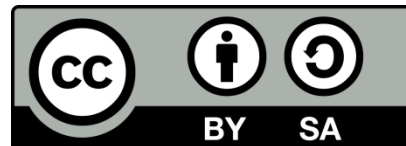
Βιβλιογραφία

- Kasimis C. (2009), From enthusiasm to perplexity and scepticism: migrants in the rural regions of Greece, in: Jentsch B. and Simard M. (eds.) *International migration and rural areas – cross national comparative perspectives*, London: Ashgate,
- Κασίμης Χ. και Παπαδόπουλος Α.Γ. (2012), Εισαγωγή, στο Κασίμης Χ. και Παπαδόπουλος Α.Γ. (επιμ), *Μετανάστες στην Ελλάδα: Απασχόληση και Ένταξη στις Τοπικές Κοινωνίες*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, σελ. 9-65.
- Κασίμης Χ. και Παπαδόπουλος Α.Γ. (2012), Απασχόληση και επαγγελματική κινητικότητα των μεταναστών σε δύο τοπικές αγορές εργασίας, στο Κασίμης Χ. και Παπαδόπουλος Α.Γ. (επιμ), *Μετανάστες στην Ελλάδα: Απασχόληση και Ένταξη στις Τοπικές Κοινωνίες*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, σελ. 289-326.

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδεια χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

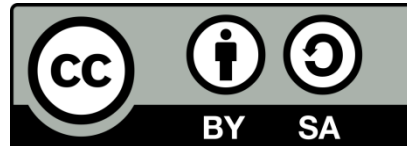
Σημείωμα Αναφοράς

- Copyright Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών 2014. Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, Χαράλαμπος Κασίμης. «Κοινωνιολογία της Αγροτικής Ανάπτυξης». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://oceclass.aua.gr/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων, π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Η άδεια αυτή ανήκει στις άδειες που ακολουθούν τις προδιαγραφές του Ορισμού Ανοικτής Γνώσης [2], είναι ανοικτό πολιτιστικό έργο [3] και για το λόγο αυτό αποτελεί ανοικτό περιεχόμενο [4].

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

[2] <http://opendefinition.org/okd/ellinika/>

[3] <http://freedomdefined.org/Definition/EI>

[4] <http://opendefinition.org/buttons/>

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.